

L. A. BILL No. LIV OF 2026.

A BILL

**FURTHER TO AMEND THE MAHARASHTRA CO-OPERATIVE
SOCIETIES ACT, 1960.**

५

सन २०२६ चे विधानसभा विधेयक क्रमांक ५४.

महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम, १९६० यात आणखी सुधारणा करण्यासाठी विधेयक.

१९६१ चा. **ज्याअर्थी**, यात यापुढे दिलेल्या प्रयोजनांसाठी, महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम, १९६० यात
महा. २४. आणखी सुधारणा करणे इष्ट आहे; **त्याअर्थी**, भारतीय गणराज्याच्या सत्त्याहत्तराव्या वर्षी, याद्वारे, पुढील
अधिनियम करण्यात येत आहे :—

१० १. या अधिनियमास, महाराष्ट्र सहकारी संस्था (दुसरी सुधारणा) अधिनियम, २०२६, असे संक्षिप्त नाव.
म्हणावे.

सन १९६१
चा महाराष्ट्र
अधिनियम क्रमांक
२४ याच्या कलम
२३ ची सुधारणा.

२. महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम, १९६० (यात यापुढे ज्याचा निर्देश, "मुख्य अधिनियम" १९६१ चा. २४. असा केला आहे) याच्या कलम २३ मध्ये, पोट-कलम (१) नंतर, पुढील परंतुक समाविष्ट करण्यात येईल :—

“परंतु, कोणतीही प्राथमिक कृषी सहकारी पतसंस्था, जो इसम, अशा संस्थेच्या कार्यक्षेत्रातील रहिवासी आहे आणि ज्याच्याकडे किमान १० गुंठे शेत जमीन आहे आणि ज्याच्याकडे अशा संस्थेच्या ५ कार्यक्षेत्रात कार्यरत असणाऱ्या अन्य कोणत्याही प्राथमिक कृषी सहकारी पतसंस्थेचे सदस्यत्व नाही, अशा कोणत्याही इसमास, सदस्यत्व देण्यास नकार देणार नाही.”.

सन १९६१
चा महाराष्ट्र
अधिनियम क्रमांक
२४ याच्या कलम
१४४-११अ ची
सुधारणा.

३. मुख्य अधिनियमाच्या कलम १४४-११अ मध्ये, पोट-कलम (१) नंतर, पुढील परंतुक समाविष्ट करण्यात येईल :—

“परंतु, कोणतीही बिगर-कृषी सहकारी पतसंस्था, भागधारक सदस्याव्यतिरिक्त कोणत्याही १० व्यक्तीस, तिला संस्थेचा नाममात्र सदस्य करून घेऊन, सोने तारणकर्ज संवितरित करू शकेल.”.

उद्देश व कारणे यांचे निवेदन

महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम, १९६१ (१९६१ चा महा.२४) याच्या कलम २३ मध्ये अशी तरतूद केली आहे की, कोणत्याही संस्थेने, पुरेशा कारणांवाचून, या अधिनियमाच्या तरतुदी व त्याचे उपविधी या अन्वये योग्यरीत्या पात्र असलेल्या कोणत्याही इसमास सदस्य म्हणून दाखल करून घेण्यास नकार देता कामा नये.

२. आपल्या कार्यक्षेत्रातील शेतकऱ्यांना कृषी कर्ज पुरवणे हे, प्राथमिक सहकारी कृषी पतसंस्थांचे प्राथमिक उद्दिष्ट आहे. अशा संस्था, खते, बियाणे, कीटकनाशके, इत्यादींसारख्या कृषी निविष्टा पुरवण्याचे देखील काम करतात. राज्यातील बहुसंख्य शेतकऱ्यांना अशा सहकारी संस्थांकडून कृषी कर्ज मिळते. काही विवक्षित प्रकरणांमध्ये असे निदर्शनास आले आहे की, अशा संस्थांच्या कार्यक्षेत्रात राहणारे पात्र इसम, जरी ते सदस्य होण्यासाठी योग्यरीत्या पात्र असले तरी, त्यांना अशा संस्थेचे सदस्य करून घेण्यासाठी नकार दिला जातो. त्यामुळे, अशा संस्थांकडून पुरविले जाणारे कृषी कर्ज व इतर सेवा मिळण्यापासून त्यांना वंचित राहावे लागते.

या अधिनियमाच्या तरतुदींअन्वये जे इसम योग्यरीत्या पात्र आहेत अशा इसमांना सदस्यत्व देण्याची सुनिश्चिती करण्यासाठी आणि तळागळातील सहकारी पतपुरवठा संरचना बळकट करण्याच्या दृष्टीने, अशा संस्थांचे सदस्यत्व अनिवार्यपणे मिळण्यासाठी तरतूद करणे इष्ट आहे असे शासनास वाटते. म्हणून, जो इसम, अशा सहकारी संस्थांच्या कार्यक्षेत्रामध्ये राहतो, ज्याच्याकडे १० गुठ्यांपेक्षा कमी नसेल इतकी शेत जमीन आहे आणि जो, त्याच कार्यक्षेत्रामध्ये कार्यरत असणाऱ्या अशा अन्य कोणत्याही सहकारी संस्थेचा सदस्य नाही, अशा कोणत्याही इसमाला, अशा सहकारी संस्थेमध्ये सदस्य म्हणून दाखल करण्याची अनिवार्य तरतूद करण्याकरिता, उक्त अधिनियमाच्या कलम २३ मध्ये सुधारणा करण्याचे प्रस्तावित केले आहे.

३. उक्त अधिनियमाच्या कलम ४४ सह, कलम १४४-११अ मध्ये अशी तरतूद केलेली आहे की, कोणतीही बिगर-कृषी सहकारी पतसंस्था, सदस्याव्यतिरिक्त अन्य कोणत्याही व्यक्तीस कर्ज देणार नाही. या निर्बंधामुळे, अशा सहकारी संस्था, ज्या व्यक्ती त्यांच्या सदस्य नाहीत, अशा कोणत्याही व्यक्तींना कोणतेही कर्ज देऊ शकत नाहीत.

सोने तारण कर्ज हे एक सुरक्षित कर्ज आहे आणि हे कर्ज, कर्जदारास तात्काळ वितरित केले जात असल्यामुळे त्याची मागणी वाढत आहे. सोने तारण कर्जाची वाढती मागणी व त्याचे सुरक्षित स्वरूप विचारात घेता, आणि संस्थात्मक पतकर्ज मिळण्यात वाढ होण्यासाठी बिगर-कृषी सहकारी पतसंस्थांना, नाममात्र सदस्यांना देखील सोने तारण कर्ज संवितरित करणे शक्य व्हावे यासाठी, उक्त कलम १४४-११अ मध्ये सुयोग्य सुधारणा करणे इष्ट आहे असे शासनास वाटते.

४. वरील उद्दिष्टे साध्य करणे हा, या विधेयकाचा हेतू आहे.

मुंबई,
दिनांक ६ जुलै, २०२६.

बाबासाहेब पाटील,
सहकार मंत्री.

सन २०२६ चे वि.स.वि. क्र. ५४ महाराष्ट्र सहकारी संस्था (दुसरी सुधारणा) विधेयक, २०२६.—
(महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम, १९६० यातील उतारे)
(सन १९६१ चा मुंबई अधिनियम क्रमांक २४)

१. ते २२.

**

२३. (१) कोणत्याही संस्थेने पुरेशा कारणावाचून हा अधिनियम व संस्थेचे उपविधि यांच्या तरतुदीन्वये यथोचितरीत्या अर्ह असलेल्या कोणत्याही व्यक्तीस सदस्य म्हणून दाखल करून घेण्यास नकार देता कामा नये.

सदस्यत्व खुले असणे.

(१क)

**

(२) ते (४)

**

२४. ते १४३.

**

१४३क.

**

१४४.

**

१४४-एक क. ते १४४ - १०अ.

**

१४४-११अ. (१) बिगर कृषि सहकारी पत संस्था,—

कर्जे व अग्रिम देण्यावरील निर्बंध.

(अ) कलम ४४ प्रमाणे तिच्या स्वतःच्या समभागांच्या प्रतिभूतीवर कोणतीही कर्जे व अग्रिम रकमा मंजूर करणार नाही ;

(ब) (एक) तिच्या विद्यमान कोणत्याही संचालकाच्या स्वतःच्या नियत ठेवीवर किंवा जेथे तो संचालक असेल त्या संस्थेत त्याच्या कुटुंबातील सदस्याच्या नावे असलेल्या ठेवीवर किंवा त्याने दिलेल्या पुरेशा व निर्विवाद प्रतिभूतीवर असेल ते खेरीज करून अन्यथा, तिच्या अशा कोणत्याही संचालकाला किंवा त्याच्या कुटुंबातील सदस्याला किंवा त्याच्या वतीने ;

(दोन) ज्या व्यवसाय संस्थेमध्ये किंवा कंपनीमध्ये कोणत्याही संचालकाचा किंवा त्याच्या कुटुंबातील सदस्याचा मालक, भागीदार, व्यवस्थापक, हमीदार किंवा मुख्य भागधारक म्हणून हितसंबंध असेल किंवा ज्यामध्ये त्याने कोणताही हितसंबंध धारण केला असेल अशा कोणत्याही व्यवसाय संस्थेला किंवा कंपनीला किंवा तिच्या वतीने,

कोणतेही कर्ज किंवा अग्रिम मंजूर करण्याची कोणतीही हमी देणार नाही.

(२) व (३)

**

१४४-१२अ. ते १४४-३१अ.

**

१४५. ते १६८.

**

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

[सन २०२६ चे विधानसभा विधेयक क्रमांक ५४.]

[महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम, १९६० यात
आणखी सुधारणा करण्यासाठी विधेयक.]

[श्री. बाबासाहेब पाटील,
सहकार मंत्री.]

जितेंद्र भोळे,
सचिव-१,
महाराष्ट्र विधानसभा.